

HOMOSEXUÁLOVÉ A ADOPCE V EVROPSKÉM KONTEXTU

Mgr. Vladimíra Pejchalová Grünwaldová, LL.M

Studie č. 5.294
červen 2010

Obsah:

I. ÚVOD – VYMEZENÍ POJMŮ	3
II. RELEVANTNÍ DOKUMENTY MEZINÁRODNÍHO PRÁVA	4
1. EVROPSKÁ ÚMLUVA NA OCHRANU LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD	5
2. VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV	6
3. MEZINÁRODNÍ PAKT O OBČANSKÝCH A POLITICKÝCH PRÁVECH	6
4. ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE	6
5. EVROPSKÁ ÚMLUVA O OSVOJOVÁNÍ DĚTÍ V REVIDOVANÉM ZNĚNÍ	7
6. SMLOUVA O FUNKOVÁNÍ EVROPSKÉ UNIE.....	7
7. DOPORUČENÍ CM/REC(2010)5 VÝBORU MINISTRŮ RADY EVROPY ČLENSKÝM STÁTŮM OHLEDNĚ OPATŘENÍ PRO BOJ PROTI DISKRIMINACI NA ZÁKLADĚ SEXUÁLNÍ ORIENTACE A GENDEROVÉ IDENTITY	8
8. JAKARTSKÉ PRINCIPY (YOGYAKARTA PRINCIPLES).....	8
III. RELEVANTNÍ JUDIKATURA EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA	9
IV. EVROPSKÉ STÁTY, VE KTERÝCH JE PŘÍPUSTNÁ ADOPCE DĚTÍ HOMOSEXUÁLY JEDNOTLIVCI A/NEBO HOMOSEXUÁLNÍMI PÁRY	11
1. BELGIE.....	12
2. DÁNSKO.....	12
3. FINSKO.....	12
4. ISLAND.....	12
5. NĚMECKO	13
6. NIZOZEMÍ.....	13
7. NORSKO	13
8. RAKOUSKO	13
9. ŠPANĚLSKO.....	13
10. ŠVÉDSKO	14
11. VELKÁ BRITÁNIE	14
V. ZÁVĚR	14
POUŽITÉ PRAMENY:	16

I. Úvod – vymezení pojmů

Společenský náhled na homosexualitu se měnil, a stále se mění, s vývojem společnosti. Zatímco ještě před sto lety byla homosexualita zpravidla odmítána, otevřený náhled na homosexuální chování přinesla až druhá polovina 20.století, kdy v mnoha evropských státech byla homosexualita nejdříve dekriminlizována a posléze začaly být právně uznávány i různé formy partnerství osob stejného pohlaví. Vzhledem k bohaté terminologii, která byla s postupem vývoje společnosti dosud vytvořena, je vhodné úvodem vymežit několik důležitých a v literatuře a v praxi frekventovaných pojmů souvisejících s vnímáním sexuality a sexuálního chování v moderní společnosti. Uvedená terminologie vychází z memoranda k diskriminaci na základě sexuální orientace a genderové identity Výboru pro právní záležitosti a lidská práva Parlamentního shromáždění Rady Evropy a internetového odkazu „Translidé“ (www.translide.cz).

Sexuální orientace

Sexuální orientací je označována schopnost osoby vnímat a vyjadřovat emoční a sexuální přitažlivost vzhledem k jiným osobám stejného, odlišného nebo obojího (bisexuálové) pohlaví a navazovat a udržovat intimní a sexuální vztahy s jinými osobami stejného, odlišného nebo obojího pohlaví.

Genderová indentita (pohlavní identita)

Tímto termínem se rozumí vnitřní a individuální prožívání vlastního pohlaví, které se může a nemusí shodovat s pohlavím daným narozením, včetně osobního vnímání vlastního těla a způsobu vyjadřování pohlaví navenek (např. prostřednictvím řeči, oblékáním).

LGBT (lesbian, gay, bisexual, transgender people)

Tato mezinárodně uznávaná zkratka označuje lesby, gaye, bisexuály (osoby s jinou než heterosexuální orientací) a osoby s transgender identitou včetně transsexuálů (transsexuálové se obvykle řadí mezi transgender osoby). Zkratka tak zahrnuje jak osoby s nestandardním sexuálním zaměřením (LGB), tak osoby s nestandardní genderovou identitou.

Osoby s transgender identitou (transgender people)

Jako „transgender“ jsou označovány ty osoby, které žijí částečně nebo trvale v roli opačného pohlaví. Transgenderisté dbají na uchování jak mužských tak ženských vlastností. Vnější projevy

těchto vlastností se odlišují v závislosti na potřebách jedince a pocitu sounáležitosti s tím nebo oním pohlavím. Transgenderisté nemají zájem o chirurgickou přeměnu primárních pohlavních znaků. Termín „transgenderist“ poprvé použila v 70. letech univerzitní profesorka v USA jako označení pro člověka, který dlouhodobě žije jako příslušník opačného pohlaví, aniž podstoupil chirurgickou konverzi genitálu.

Transsexuálové

Transsexuálové jsou osoby s obrácenou sexuální orientací, kdy se jedinec v rozporu s vrozeným pohlavím identifikuje s pohlavím opačným - muž chce být ženou a žena mužem. Tyto osoby mají stálý pocit opačné sexuální příslušnosti, jsou nespokojeny se svým genitálem a přejí si být vybaveny tělesnými znaky opačného pohlaví a rovněž touží po sexuální roli opačného pohlaví. Transsexualita je vrozená inverzní sexuální orientace a je nezvratná.

Individuální adopce

Jedná se o případy, kdy jednotlivec adoptuje dítě, jehož není biologickým rodičem. Adoptuje jej samostatně, nikoliv společně s partnerem či partnerkou.

Společná adopce (Joint adoption)

Jedná se o případy, kdy partnerky nebo partneři stejného pohlaví společně adoptují dítě. Rodiči dítěte se stávají obě partnerky nebo oba partneři.

Adopce dítěte partnerky nebo partnera (Second-parent adoption)

Jedná se o případy, kdy partnerky nebo partneři stejného pohlaví adoptují dítě (biologické, adoptované nebo dítě narozené náhradní matce) své partnerky nebo svého partnera.

II. Relevantní dokumenty mezinárodního práva

Vývoj mezinárodního práva byl ovlivněn tradičním pojetím rodiny, včetně nazírání na typologii „vhodného“ rodiče, který je schopen zajistit adekvátní prostředí pro výchovu dětí. Absolutní většina mezinárodněprávních instrumentů zaručuje právo založit rodinu osobám odlišného pohlaví (muži a ženě). Tradiční vnímání rodiny a rolí pohlaví v rámci rodiny se však začíná postupně měnit i v oblasti mezinárodního práva (viz. revidovaná Evropská úmluva o osvojování dětí nebo Úmluva o právech dítěte).

1. Evropská úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod

Článek 12 Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod¹ garantuje právo mužů a žen na uzavření manželství a na založení rodiny. Právo na založení rodiny je úzce spjata s právem na sňatek. Článek 12 Úmluvy tak poskytuje ochranu pouze tradiční formě rodiny, tj. manželskému svazku mezi osobami opačného pohlaví. Právo na adopci není v tomto mezinárodněprávním dokumentu zmíněno. Ani článek 8 Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod, který zaručuje ochranu soukromého a rodinného života, nezmiňuje právo na adopci dětí. Navíc, Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře konstatoval, že význam adopce spočívá v „poskytnutí rodiny dítěti, a nikoliv v poskytnutí dítěte rodině“.² Tudíž v případech střetu zájmů dítěte a zájmů osob, které chtějí adoptovat, rozhodující budou vždy zájmy dítěte. Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře zdůrazňuje kritérium nejlepších zájmů dítěte jako nejdůležitější aspekt při posuzování stížností na porušení diskriminace z důvodu sexuální orientace v souvislosti s odmítnutím žádostí o adopci homosexuálně orientovaným stěžovatelům.

Článek 14 Úmluvy³, který zakazuje diskriminaci, výslovně neuvádí sexuální orientaci jako diskriminační důvod, a navíc jeho aplikace je omezená, jelikož se váže pouze k těm právům a svobodám zaručeným Úmluvou. V dubnu 2005 však vstoupil v účinnost Protokol č. 12 k Úmluvě, který představuje pokrok ve vztahu k postavení LGBT rodin. Článek 1 tohoto Protokolu obsahuje obecný zákaz diskriminace a na rozdíl od čl. 14 Úmluvy jím garantovaný rozsah ochrany přesahuje hranice požívání práv a svobod zakotvených v Úmluvě. Jeho aplikace se tedy nevztahuje pouze na práva a svobody garantované Úmluvou. Článek 1 Protokolu č. 12 tak pokrývá všechny možné důvody diskriminačního zacházení, výčet diskriminačních důvodů je pouze demonstrativní. Článek je tak aplikovatelný na různé případy diskriminačního zacházení vůči LGBT rodinám, včetně adopcí, i když diskriminace z důvodu sexuální orientace není v článku výslovně uvedena. Článek 1 Protokolu č. 12 upravuje „všeobecný zákaz diskriminace“ a zní následovně:

(1) *Užívání každého práva přiznaného zákonem musí být zajištěno bez jakékoli diskriminace z důvodu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka a náboženství, politického či jiného smýšlení,*

¹ *Muži a ženy způsobilí věkem uzavření manželství mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva.*

² *Pini a další v. Rumunsko*, rozsudek z 22.6. 2004.

³ *Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakékoli příčině jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, rod nebo jiné postavení.*

národnostního či sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, rodu či jiného postavení.

- (2) *Nikdo nesmí být diskriminován žádným orgánem veřejné moci z jakéhokoliv důvodu, zejména z důvodů uvedených v odstavci 1.*

2. Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv garantuje právo na respektování rodinného života a rodinu definuje jako „přirozenou a základní jednotkou společnosti“, která „má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu“ (čl. 16 odst. 3). Všeobecná deklarace vymezuje rodinu v tradičním chápání vztahu mezi mužem a ženou, kteří mohou založit rodinu – „muži a ženy, jakmile dosáhnou plnoletosti, mají právo, bez jakéhokoli omezení z důvodů příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu“ (čl. 16 odst. 1). I když signatářské státy mají zaručit tato práva každému, vzhledem k tomu, že Všeobecná deklarace byla přijata v roce 1948, tedy v reakci na druhou světovou válku, nelze se domnívat, že by úmyslem tvůrců textu deklarace bylo překročit tradiční model rodiny.

3. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Článek 23 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech⁴ garantuje právo mužů a žen na uzavření manželství a na založení rodiny. I když garance obsažená v této Úmluvě odráží text obsažený ve Všeobecné deklaraci, rozdíl spočívá v tom, že tato Úmluva je právně závazným dokumentem, jejíž dodržování je pravidelně monitorováno nezávislým výborem expertů.

4. Úmluva o právech dítěte

Tato Úmluva nahlíží na institut rodiny, včetně osob, které mohou vychovávat děti, poměrně flexibilně. Vzhledem k adopcím, Úmluva nestanoví, že v nejlepším zájmu dítěte je adopce pouze sezdanými páry. Článek 21 Úmluvy stanoví následující:

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, a které uznávají a (nebo) povolují systém osvojení, zabezpečí, aby se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte, a : a) *zabezpečí, aby se osvojení dítěte povolovalo jen k tomu kompetentními orgány, které v souladu s příslušným zákonem a ve stanoveném řízení na základě všech odpovídajících a spolehlivých informací určí, že osvojení je*

⁴ *Uznává se právo mužů a žen uzavřít v přiměřeném věku sňatek a založit rodinu.*

přípustné z hlediska postavení dítěte ve vztahu k rodičům, příbuzným a zákonným zástupcům a že, vyžaduje-li se to, dotčené osoby daly vědomý souhlas k osvojení po takovém projednání, které se může ukázat nutným, b) uznávají, že osvojení v cizí zemi lze považovat za náhradní způsob péče o dítě, pokud dítě nemůže být předáno do výchovy v zařízení péče o děti nebo v rodině osvojitele nebo o ně nemůže být pečováno jiným vhodným způsobem v zemi původu, c) zabezpečí, aby dítě osvojené v jiné zemi využívalo stejných záruk a práv, která by platila v případě osvojení ve vlastní zemi, d) činí všechna opatření potřebná k zajištění toho, aby osvojení v cizí zemi nevedlo k neoprávněnému finančnímu zisku zúčastněných osob, e) podporují v nutných případech cíle tohoto článku uzavíráním dvoustranných nebo mnohostranných dohod nebo smluv a v jejich rámci usilují o to, aby umístění dítěte do péče v jiné zemi bylo uskutečňováno k tomu příslušnými úřady nebo orgány.

5. Evropská úmluva o osvojování dětí v revidovaném znění

Revidované (rozšířené) znění této Úmluvy je reakcí na poslední vývoj společnosti ve vztahu k homosexuálně orientovaným osobám a vzhledem k ostatním mezinárodním smlouvám v této práci uvedeným je nejpokrokovější. Ustanovení čl. 7 odst. 1 revidované Evropské úmluvy o osvojování dětí⁵ stanoví, že dítě může být adoptováno dvěma osobami rozdílného pohlaví, které jsou manželé, nebo jednou osobou, nebo osobami, které uzavřely registrované partnerství. Ustanovení čl. 7 odst. 2 umožňuje signatářským státům, aby rozšířily působnost této Úmluvy na osoby stejného pohlaví, které jsou manželé, nebo které uzavřely registrované partnerství. Úmluva dále umožňuje signatářským státům, aby rozšířily působnost této Úmluvy na páry stejného nebo odlišného pohlaví, které spolu žijí ve stabilním soužití. Revidované znění Úmluvy nezavazuje signatářské státy k tomu, aby zaváděly do svých právních řádů právní úpravu registrovaného partnerství, avšak pokud institut registrovaného partnerství zavedou, registrovaní partneři musí požívat stejná práva jako osoby, které uzavřely sňatek, včetně práva adoptovat děti.

6. Smlouva o fungování Evropské unie

Smlouva o fungování Evropské unie v článku 10 obsahuje obecný zákaz diskriminace a mezi zakázanými diskriminačními důvody uvádí také sexuální orientaci. Článek 10 SFEU zní:

⁵ European Convention on the Adoption of Children (Revised), otevřena k podpisům v listopadu 2008. Původní verze této Úmluvy je z roku 1967. Vzhledem ke změně společnosti za posledních 40 let Rada Evropy rozhodla, že originální verze Úmluvy je zastaralá a přistoupila k její revizi.

Při vymezování a provádění svých politik a činností se Unie zaměřuje na boj proti jakékoliv diskriminaci na základě pohlaví, rasy nebo etnického původu, náboženského vyznání nebo přesvědčení, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace.

Ustanovení tohoto článku je horizontální povahy a je aplikovatelné na veškeré politiky a činnosti Unie. Zákaz diskriminace je jednou z hodnot a jednou z obecných zásad práva Unie. Tato zásada vyžaduje, aby se srovnatelnými situacemi nebylo zacházeno odlišně a s odlišnými situacemi stejně, není-li takové zacházení objektivně odůvodněno. Zákaz diskriminace na základě sexuální orientace obsahuje také čl. 21 Listiny základních práv EU.

Evropský soudní dvůr se případem diskriminace z důvodu sexuální orientace v souvislosti s adopcí dětí dosud nezabýval. Nutno poznamenat, že rodinné právo nespadá do působnosti Evropské unie, tato oblast je zcela v působnosti členských států, a proto právo EU adopce dětí homosexuály neupravuje.

7. Doporučení CM/Rec(2010)5 Výboru ministrů Rady Evropy členským státům ohledně opatření pro boj proti diskriminaci na základě sexuální orientace a genderové identity

Doporučení, které bylo přijato dne 31. března 2010, v bodě 27. stanoví, že „s ohledem na to, že nejlepší zájmy dítěte by měly být v rozhodnutích o adopci posuzovány na prvním místě, členské státy, jejichž právo dovoluje samostatným jednotlivcům adoptovat děti, by měly zaručit aplikaci tohoto práva bez diskriminace na základě sexuální orientace nebo genderové identity.“ Je evidentní, že toto doporučení bylo přijato v návaznosti na rozsudek Soudu ve věci E.B. proti Francii (viz. níže).

8. Jakartské principy (Yogyakarta principles)

Jakartské principy aplikace mezinárodního práva lidských práv v otázkách sexuální orientace a genderové identity, které byly přijaty listopadu 2006, vymezují povinnosti států respektovat, chránit a dodržovat lidská práva všech osob bez ohledu na jejich sexuální orientaci nebo genderovou identitu. Jakartské principy zahrnují 29 principů a každý z nich obsahuje popis 1) právní úpravy mezinárodním právem na ochranu lidských práv, 2) aplikace mezinárodněprávní úpravy v situacích, na které se ten který princip vztahuje (např. principy 24 až 26 se vztahují na práva osob účastnit se rodinného, veřejného a kulturního života bez diskriminace na základě

sexuální orientace nebo genderové identity), 3) druhu povinnosti státu implementovat právní závazek.

Podnět k vypracování Jakartských principů byl dán v roce 2005 nevládními organizacemi působícími v oblasti lidských práv. Účel těchto principů je trojí a spočívá 1) ve „zmapování“ zkušeností s porušováním lidských práv u osob s různou sexuální orientací a genderovou identitou v různých částech světa, 2) v jasném a přesném stanovení aplikace mezinárodního práva lidských práv na uvedené zkušenosti, 3) ve vymezení povinnosti států efektivně implementovat mezinárodněprávní závazky v oblasti lidských práv (např. přijetí právních a administrativních opatření pro potírání diskriminačního zacházení, přijetí ochranných opatření, odškodňování obětí protiprávního jednání nebo podpora osvěty a vzdělávání ve vztahu k oblastem věcné působnosti Jakartských principů).

III. Relevantní judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva (dále jen „Soud“) v případě *Marckx*⁶ uznal, že i netradiční formy rodiny, tzv. *de facto* rodiny, požívají ochrany Úmluvou. I když Soud upřednostňuje tradiční vnímání rodiny sestávající se ze sezdaného heterosexuálního páru a jeho potomků, v ustálené judikatuře přiznává, že ochranu zasluhují i takové rodiny, které neodpovídají tradičnímu modelu, rodiny *de facto*. Pojem „rodina“ tak není definován na základě rigidních kritérií, ale v judikatuře Soudu se jedná spíše o flexibilní koncept odrážející diverzitu mezilidských vztahů. Tento přístup však dosud nevedl v judikatuře Soudu k výslovnému uznání, že partnerství osob stejného pohlaví může představovat „rodinný život“ ve smyslu čl. 8 Úmluvy. Definice rodiny *de facto*, tak jak vyplývá z ustálené judikatury Soudu, byla dosud Soudem vztahována pouze na soužití osob opačného pohlaví a nikoliv zatím na LGBT rodiny.

S ohledem na právo adoptovat a vychovávat děti Soud ve věci *Di Lazzaro*⁷ konstatoval, že čl. 8 Úmluvy nezaručuje nikomu nárok stát se rodičem. Tento přístup má podstatný význam pro osoby, které žijí v partnerství s jinou osobou stejného pohlaví, a které chtějí založit rodinu. I když judikatura Soudu se dosud zdráhá uznat, že soužití osob stejného pohlaví může být označeno za rodinu, u transgenderových osob a jejich rodin zaujímá pozitivnější přístup. V případě *X, Z a Z v.*

⁶ *Marckx v. Belgie*, rozsudek z 13.6. 1979.

⁷ *Di Lazzaro v. Itálie*, rozsudek z 10.7. 1997.

*Spojené království*⁸ Soud uznal, že transgenderový muž žil se svým dítěte, které bylo počato jeho partnerem prostřednictvím umělého oplodnění, „rodinný život“.

Případ *Salgueiro Da Silva Mouta v. Portugalsko*⁹ se týkal otce-homosexuála, který byl zbaven otcovských práv z důvodu jeho sexuální orientace. Odvolací soud v Lisabonu rozhodl, že vzhledem k tomu, že otec dítěte byl homosexuál a žil ve společné domácnosti s jiným mužem, dítě mělo být svěřeno do výchovy konvenční portugalské rodiny, aby nebylo vystaveno abnormální situaci. Soud konstatoval porušení zákazu diskriminace a práva na rodinný život. Význam tohoto případu pro LGBT rodiny je však omezený, jelikož se jednalo o případ biologického dítěte stěžovatele, které se narodilo v heterosexuálním manželském svazku, a podle ustálené judikatury Soudu se tudíž jednalo o „rodinný život“ ve smyslu čl. 8 Úmluvy.

Případ *Fretté v. Francie*¹⁰ se týkal zamítnutí žádosti stěžovatele o adopci dítěte z důvodu, že „výběr jeho životního stylu nezajišťoval dostatečné záruky, že dítěti poskytne vhodný domov z hlediska výchovného, psychologického a rodinného prostředí“. Stěžovatel namítal, že rozhodnutí francouzských úřadů bylo svévolným zásahem do jeho práva na soukromý a rodinný život, jelikož odůvodnění rozhodnutí se opíralo výlučně o jeho sexuální orientaci. Soud uvedl, že nedošlo k porušení zákazu diskriminace podle čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy na ochranu základních práv a svobod. Soud konstatoval, že ve mezi vědci neexistuje konsensus ohledně vlivu partnerského soužití osob stejného pohlaví na děti. Soud dále uvedl, že k této problematice neexistují v členských státech Rady Evropy jednotné principy. V návaznosti na tyto skutečnosti a s ohledem na primární postavení nejlepších zájmů dítěte, Soud neshledal v rozporu s Úmluvou skutečnost, že stěžovateli - homosexuálovi byla upřena možnost adoptovat dítě z důvodu jeho sexuální orientace. Soud doslova konstatoval, že „s ohledem na širokou mez uvážení, kterou disponují státy v této oblasti, a na potřebu chránit nejlepší zájmy dětí, rozhodnutí o zamítnutí žádosti o adopci neporušilo princip proporcionality“. Soud tedy neshledal namítané rozdílné zacházení na základě sexuální orientace diskriminačním ve smyslu s čl. 14 Úmluvy.

Názor vyslovený v rozsudku *Fretté* Soud přehodnotil v roce 2008, kdy rozhodoval ve věci *E.B. v Francie*.¹¹ V daném případě se jednalo o stížnost ženy, která žila ve společné domácnosti s jinou ženou, a která podala žádost o adopci jako svobodná matka. Stěžovatelka ve své žádosti o adopci

⁸ *X, Z a Z v. Spojené království*, rozsudek z 22.4. 1997.

⁹ *Salgueiro Da Silva Mouta v. Portugalsko*, rozsudek z 21.12. 1999.

¹⁰ *Fretté v. Francie*, rozsudek z 26.2. 2002.

uvedla, že je homosexuál, a že žije ve stabilním partnerském soužití s jinou ženou. Její žádost byla francouzskými úřady zamítnuta ze dvou důvodů: z důvodu jejího „životního stylu“ homosexuála, a tudíž absence „mužského činitele“, a dále z důvodu lhostejnosti partnerky stěžovatelky k zamýšlené adopci. Francouzské úřady poukazovaly také na potřeby a zájmy dítěte. Soud zdůraznil, že adopce jednotlivcem byla ve Francii v dané době možná, a shledal, že sexuální orientace stěžovatelky byla rozhodujícím faktorem pro zamítnutí její žádosti o adopci. Soud připomněl, že pokud se jedná o sexuální orientaci je nezbytné, aby byly poskytnuty obzvláště přesvědčivé a pádné důvody pro odůvodnění rozdílného zacházení. Soud konstatoval, že francouzské úřady jednaly se stěžovatelkou diskriminačním způsobem z důvodu její sexuální orientace v rozporu se zákazem diskriminace zaručeném v čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 8 Úmluvy zaručujícím právo na rodinný život. Soud zároveň uvedl, že tento případ je odlišný od případu *Fretté* jednak skutečností, že stěžovatelka v daném případě žila ve stabilním partnerském soužití, a dále tím, že francouzské úřady ve svém rozhodnutí zmínily kvality stěžovatelky, její emoční potenciál a schopnosti vychovávat dítě; zatímco v případě *Fretté* vnitrostátní úřady uvedly, že stěžovatel měl mít problémy s vyhodnocením praktických důsledků přijetí dítěte do výchovy.

IV. Evropské státy, ve kterých je přípustná adopce dětí homosexuály jednotlivci a/nebo homosexuálními páry

Obecně lze konstatovat, že ve státech, kde neexistuje právní úprava soužití párů stejného pohlaví, tyto páry nemají ve vztahu k adopci dětí stejná práva jako páry opačného pohlaví. Ve většině států homosexuální orientace snižuje možnosti adopce. Např. ve Francii jsou žádosti o adopci podané homosexuály často zamítány (viz případ před Evropským osudem pro lidská práva *E.B. v. Francie*), přestože homosexuální orientace žadatele nemůže být právním důvodem pro zamítnutí žádosti o adopci. Obvyklé důvody pro zamítání takových žádostí zahrnují argumenty, že homosexuálové neposkytují potřebné záruky ve smyslu jejich psychologické způsobilosti, vyznávaných rodinných hodnot a schopnosti vychovávat děti. Obvykle je zastáván názor, že výchova homosexuálně orientovanou osobou by mohla nepříznivě ovlivňovat vývoj dítěte, zejména v tom, že by mohla způsobit u dítěte problémy ve vztahu k sexuální identitě, ve vnímání rolí pohlaví v rámci rodiny a sociálních vztahů. Jedním z argumentů také je, že u dětí vychovávaných homosexuály existuje pravděpodobnost, že se z nich stanou také homosexuálové.

¹¹ *E.B. v. Francie*, rozsudek z 2.1. 2008.

V Evropě umožňuje adopci homosexuálům a/nebo homosexuálním párům jedenáct zemí: Belgie, Dánsko, Finsko, Island, Německo, Nizozemí, Norsko, Rakousko, Španělsko, Švédsko a Velká Británie. Uvedené informace čerpají z následujících dokumentů: 1) memorandum k diskriminaci na základě sexuální orientace a genderové identity Výboru pro právní záležitosti a lidská práva Parlamentního shromáždění Rady Evropy, 2) komentáře a příklady dobré praxe Výboru expertů Rady Evropy pro otázky diskriminace na základě sexuální orientace a genderové identity, 3) komparativní studie k regulaci partnerství v členských státech Rady Evropy vypracované Výborem pro právní spolupráci Rady Evropy, 4) informační materiál Ministerstva spravedlnosti Švédska k platné právní úpravě rodinného práva. Informace obsažené v těchto dokumentech byly aktualizovány a doplněny ze zpravodajských serverů (viz „Použité prameny“).

1. Belgie

Zatímco sňatky mezi osobami stejného pohlaví byly uzákoněny v roce 2003 (Belgie tak byla po Nizozemí druhou evropskou zemí, která homosexuálům umožnila nejen registrované partnerství, ale také sňatky postavené na úroveň heterosexuálním manželstvím), právní úprava adopce dětí homosexuálními páry byla přijata v roce 2006, kdy homosexuální páry získaly v tomto ohledu stejné postavení jako heterosexuální páry. V Belgii je přípustná individuální adopce homosexuály a společná adopce homosexuálními páry.

2. Dánsko

Dánsko patří k průkopníkům práv homosexuálů. Dánští zákonodárci zlegalizovali homosexualitu již v roce 1930. Jako první země na světě v roce 1989 zákonem zavedlo registrované partnerství pro páry stejného pohlaví. Zákon, který umožňuje adopci dětí homosexuály a homosexuálními páry, byl přijat 17. března 2009. V Dánsku je tak přípustná individuální adopce homosexuály a společná adopce homosexuálními páry.

3. Finsko

Podle finské právní úpravy z roku 2009 mohou registrovaní partneři adoptovat pouze biologické dítě svého partnera. Jednotlivci s homosexuální orientací tak nemohou adoptovat jiné děti než biologické děti svých partnerů. Společná adopce homosexuálními páry není přípustná.

4. Island

Na Islandu je, v důsledku přijetí zákona účinného od června 2006, přípustná individuální adopce

homosexuály a společná adopce homosexuálními páry.

5. Německo

V Německu právní úprava umožňuje registrovaným partnerům adoptovat pouze biologické děti svých partnerů. Jednotlivci s homosexuální orientací tak nemohou adoptovat jiné děti než biologické děti svých partnerů. Společná adopce homosexuálními páry není přípustná.

6. Nizozemí

Nizozemí bylo první evropskou zemí a první zemí na světě, která právně upravila uzavírání manželství mezi osobami stejného pohlaví. Sňatky homosexuálních párů a adopce dětí homosexuálními osobami byly umožněny přijetím zákona z 21. prosince 2000, který je účinný od dubna 2001. Zákon stanoví, že „uzavřít manželství mohou dvě osoby odlišného pohlaví nebo osoby stejného pohlaví“. Homosexuální páry mají na základě tohoto zákona stejná práva ve vztahu k adopcím dětí jako heterosexuální páry (výjimkou jsou adopce ze zahraničí). Adoptovat děti mohou jak páry stejného pohlaví, tak homosexuálové-jednotlivci. V Nizozemí je tedy přípustná jak individuální, tak společná adopce.

7. Norsko

V Norsku je od roku 2009 přípustná individuální adopce homosexuály a společná adopce homosexuálními páry.

8. Rakousko

Homosexuálové mohou adoptovat děti pouze jako svobodné osoby, nikoliv jako pár. Vzhledem k tomu, že v Rakousku je obtížné adoptovat dítě jako svobodná osoba, v praxi je adopce pro homosexuála téměř nemožná.

9. Španělsko

Adopce dětí pro osoby s homosexuální orientací byly umožněny v souvislosti s legalizací sňatků mezi osobami stejného pohlaví zákonem č. 13/2005, který v tomto ohledu pozměnil občanský zákoník. Homosexuální páry tak mohou adoptovat děti za stejných podmínek jako páry heterosexuální. Ve Španělsku je přípustná individuální adopce homosexuály a společná adopce homosexuálními páry.

10. Švédsko

V roce 2002 švédský parlament schválil zákon, který umožňuje homosexuálním párům, které uzavřely registrované partnerství, adoptovat děti (jak v rámci Švédska, tak z ciziny). Tyto osoby mohou také adoptovat biologické a adoptované děti svých partnerů. Zákon nabyl účinnosti 1. února 2003. V důsledku přijaté novely zákona o sňatcích jsou s účinností od 1. května 2009 přípustné také sňatky mezi homosexuály, které mají stejné účinky jako sňatky uzavřené heterosexuály. Ve Švédsku je tedy přípustná individuální adopce homosexuály a společná adopce homosexuálními páry.

11. Velká Británie

V listopadu 2002 byl přijat zákon o adopcích a dětech (*Adoption and Children Act*), který poprvé v historii umožnil nesezdaným párům, včetně párů stejného pohlaví, podat společnou žádost o adopci. Zákon vstoupil v účinnost dne 30. prosince 2005. Ve Velké Británii mohou adoptovat děti jak homosexuální páry, tak homosexuálové-jednotlivci. Ve Velké Británii je tedy přípustná individuální a společná adopce homosexuály.

Žádosti o adopci jsou podávány buď příslušnému orgánu místní správy nebo agentuře zprostředkující adopce, která je držitelem příslušné licence, přičemž není nutné podávat žádost orgánu místní správy v místě bydliště žadatele. Posuzování žádostí je poměrně zdlouhavé a podrobné. Nesezdané páry nebo páry stejného pohlaví, na které se zákon vztahuje, musí prokázat, že jejich partnerství má povahu „trvalého rodinného vztahu“. V případě, že o adopci žádá pouze jedna osoba z páru jako budoucí svobodná matka či otec, druhý partner je vždy rovněž zahrnut do procesu posuzování žádosti.

V. Závěr

Žádná mezinárodní úmluva na ochranu lidských práv neukládá signatářským státům povinnost přiznat homosexuálním jedincům nebo sezdaným nebo registrovaným párům stejného pohlaví právo na adopci dětí. Mezinárodní smlouvy ponechávají rozhodnutí o přijetí právní úpravy a její povaze na jednotlivých státech. V Evropě se proto lze setkat s právními úpravami, které stanoví stejná práva pro homosexuální páry jako pro heterosexuální páry ve vztahu k adopcím dětí, a také s právními úpravami, které za žádných okolností neumožňují adopce dětí homosexuály.

Evropský soud pro lidská práva, berouce za hlavní kritérium nejlepší zájmy dítěte, posuzuje stížnosti na porušení zákazu diskriminace v souvislosti se zamítnutím žádosti o adopci podané homosexuálně orientovanou osobou podle skutkových okolností individuálních případů, kdy na misce vah budou vždy převažovat zájmy dítěte nad zájmy stěžovatele-žadatele o adopci. Zamítnutí žádosti o adopci, která byla podaná svobodnou osobou s homosexuální orientací, na základě sexuální orientace bude Evropský soud pro lidská práva považovat, v souladu se svojí judikaturou, za diskriminační jednání, pokud příslušný stát na základě platné legislativy umožňuje adopci dětí svobodnými osobami. Obecně lze konstatovat, že dosavadní judikatura Evropského soudu pro lidská práva v otázce diskriminace na základě sexuální orientace v souvislosti s adopcemi homosexuály a homosexuálními páry je poměrně nekonzistentní.

Ve vztahu k právní úpravě přípustnosti adopce dětí osobami s homosexuální orientací v evropských státech lze konstatovat následující. Individuální a společnou adopci dětí homosexuálně orientovanými osobami umožňují následující evropské státy: Belgie, Dánsko, Island, Nizozemí, Norsko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie. Adopce dětí pouze svobodnými osobami s homosexuální orientací je přípustná v Rakousku. Evropské státy, ve kterých je přípustná pouze adopce biologických dětí homosexuálně orientovaného partnera, jsou Finsko a Německo.

Použité prameny:

- Rada Evropy, European Committee on Legal Co-operation, Comparative study on partnership regulation in the Council of Europe's member states, 2009,
- Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 2001,
- Platero R., Outstanding challenges in a post-equality era: The same-sex marriage and gender identity laws in Spain, International Journal of Iberian Studies, Vol. 21, No. 1, 2008, s. 41-49,
- Rada Evropy, Steering Committee for Human Rights, Committee of experts on discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity, Comments and examples of good practices sent by experts on the draft Recommendation, 2009,
- Rada Evropy, Steering Committee for Human Rights, Committee of experts on discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity, Relevant resources of the Council of Europe and other international organisations, 2009,
- Parlamentní shromáždění Rady Evropy, Committee on Legal Affairs and Human Rights, Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity, Introductory memorandum, 2009,
- Ministerstvo spravedlnosti Švédska, Family law – information on the rules, 2010,
- Poradna pro občanství, občanská a lidská práva (<http://lgbt.poradna-prava.cz>),
- International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association (www.ilga-europe.org),
- www.translide.cz,
- www.004.cz („Belgie povolila homosexuálním párům adopce dětí“),
- <http://bbc.co.uk> („Sweden legalises gay adoption“),
- <http://zpravy.idnes.cz> („Homosexuálové mohou adoptovat děti, rozhodl dánský parlament“),
- www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rozhodnuto-homosexualove-mohou-adoptovat-deti.